

ELVIRA PETROVIĆ*

KRATKA POVIJEST RANOG UČENJA STRANIH JEZIKA, OSJEČKA ISKUSTVA

Neki tragovi ranoga učenja stranih jezika na osječkom području mogu se naći već u 19. stoljeću, dok je sustavno organizirana nastava stranih jezika u nižim razredima osnovne škole započela prije tridesetak godina. Istovremeno počela su i istraživanja procesa ranoga učenja u osječkim školama.

Ovaj članak ukratko prikazuje rezultate praćenja nastave učenicima mlađe dobi. Cilj tih istraživanja bio je usavršavanje pristupa nastavi i nastavnih postupaka radi postizanja što boljih rezultata. Nedovoljna pripremljenost i obučenost nastavnika za rad s malim učenicima uočena je kao primarni problem koji se pokušava riješiti na različite načine. Iskustva stečena u prethodnom razdoblju mogu poslužiti kao putokaz nastavnicima i učiteljima koji su danas uključeni u obvezatnu nastavu stranih jezika od prvoga razreda osnovne škole.

Pod pojmom **rano učenje stranih jezika** obično se podrazumijeva učenje tih jezika u dobi od pete do desete godine života koje je posljedica organiziranog i sustavnog poučavanja skupina učenika u vrtićima i nižim razredima osnovnih škola.

O prednostima ranoga učenja mnogo je već rečeno i napisano, bilo na temelju iskustva ili empirijskih istraživanja, tako da danas potreba ranoga učenja više uopće nije upitna. To potvrđuju i najnovije mjere hrvatske vlade o obvezatnom uvođenju jednoga stranoga jezika u prvi razred osnovne škole. Sasvim je razumljivo da takva odluka sa sobom donosi niz organizacijskih, kadrovskih i didaktičkih problema koji će se morati postupno rješavati u skladu s mogućnostima pojedinih škola. Koliko uspješno će se ti problemi savladati ovisi o spremnosti nastavnika stranih jezika, ali isto toliko i o razumijevanju ravnatelja škola, nastavnika ostalih predmeta, roditelja učenika, i svakako o uvjetima u kojima škola djeluje.

Odluka o obvezatnom ranom učenju stranih jezika može izgledati nagla i preuranjena, međutim, pripreme za njezino donošenje traju već nekoliko desetljeća. Mnogi stručnjaci, u prvom redu metodičari nastave stranih jezika, psiholozi i pedagozi u Hrvatskoj kao i u ostalim evropskim zemljama već preko trideset godina proučavaju proces učenja i poučavanja stranih jezika učenicima mlade dobi kroz istraživačke projekte i eksperimentalnu nastavu. Rezultati tih istraživanja izneseni su na brojnim stručnim i znanstvenim skupovima i opisani u mnogim publikacijama. I osječki nastavnici, posebno engleskoga jezika, dali su svoj doprinos praćenju i istraživanju procesa

---

* Prof. dr. sc. Elvira Petrović, Filozofski fakultet, Osijek

ranoga učenja. O nekima od tih istraživanja i njihovim rezultatima bit će riječi u ovom izlaganju.

Iako je velika popularnost ranoga učenja stranih jezika novijega datuma, učenje jezika u mladoj dobi ima prilično dugu prošlost. Poznato je da su u 19. stoljeću bogate građanske obitelji omogućavale svojoj djeci učenje drugih jezika pored materinjskoga. Spisateljica Vilma Vukelić potvrđuje nam to i za Osijek u svojoj knjizi «Tragovi prošlosti». Obrazovanje djece iz takozvanih viših slojeva društva uključivalo je pored glazbe i likovnih vještina i učenje stranih jezika, tada njemačkoga, francuskoga i nešto manje engleskoga. Prije Drugoga svjetskog rata u Osijeku su postojali njemački vrtići, uglavnom namijenjeni djeci čiji su roditelji bili njemačkoga ili austrijskoga podrijetla koji su željeli da im djeca ne zaborave jezik njihovih predaka. Neposredno nakon rata poučavanje stranih jezika, osim ruskoga, bilo je iz političkih razloga neko vrijeme obustavljeno. Ruski jezik bio je jedini jezik koji se poučavao u osnovnoj školi, ostali jezici predavali su se kao drugi strani jezik u srednjoj školi.

Početak pedesetih godina prošloga stoljeća uvodi se mogućnost učenja engleskoga, francuskoga ili njemačkoga jezika umjesto ruskoga i u osnovnim školama. Ta se mogućnost često nije mogla iskoristiti zbog nedostatka osposobljenih nastavnika za te jezike. Obrazovanje nastavnika engleskoga jezika na Pedagoškoj akademiji, od 1961. do 1977. znatno je pomoglo u rješavanju tog problema.

Krajem šezdesetih uvodi se ponovo strani jezik u vrtiće, ovaj puta isključivo engleski jezik. Godine 1969. osječka tvornica sapuna «Saponia» sponzorira nastavu engleskoga jezika u svim tada postojećim osječkim vrtićima. Nastavu su izvodili diplomirani studenti engleskoga jezika Pedagoške akademije. Mali učenici, predškolci, savladali su kroz igru ograničen broj engleskih riječi i izraza primjenjivih u svakodnevnoj komunikaciji i naučili pjevati ili recitirati nekoliko pjesmica na engleskom jeziku. Najveći dobitak bio je što su ta djeca receptivno i produktivno usvojila nove glasove i njihove kombinacije koje ne postoje u hrvatskom jeziku, u dobi koja je biološki i psihološki za to najpogodnija. Ne smije se zaboraviti da je u to vrijeme izloženost engleskom jeziku preko medija bila znatno manja nego što je danas.

Strani jezik kao nastavni predmet bio je prema tadašnjim planovima i programima predviđen tek u četvrtom ili petom razredu osnovne škole. Djeca koja su engleski jezik učila u vrtiću imala su stoga prekid učenja tog jezika od tri ili četiri godine. Neke škole u Osijeku na zahtjev i u dogovoru s roditeljima djece pokušali su naći odgovarajuće rješenje kako bi se osigurao kontinuitet učenja engleskoga jezika u ranoj dobi. Tako je osnovna škola «Braća Ribar» (današnja Franje Krežme) školske godine 1972/73.: uvela engleski jezik u dva prva razreda sa po dva sata nastave tjedno. Dvije godine kasnije osnovna škola «Boris Kidrič» (sadašnja Vijenac) uvela je engleski u treći razred, a godinu dana kasnije i u prvi razred. Školske godine 1977/78. osnovna škola «Rade Končar» (današnja Frana Krste Frankopana) uvela je

engleski jezik u drugi razred. Nastava engleskoga jezika u svim navedenim školama održavala se uz financijsku pomoć roditelja učenika.

Istovremeno s ovim spontanijama reakcijama osječkih škola, nastavnika engleskoga jezika i roditelja, u Zagrebu se 1977/78. eksperimentalno uvodi engleski jezik u drugi razred pet osnovnih škola. Ta je dob bila odabrana na temelju prethodnih pilot istraživanja optimalne dobi za početak učenja stranih jezika u postojećim uvjetima u Hrvatskoj. Usporedno praćenje procesa nastave i učenja kao i analiziranje postignutih rezultata sustavno je provedeno u Zagrebu i u Osijeku. Osječka situacija bila je posebno zanimljiva zbog svoje različitosti u odnosu na početak učenja, što je podrazumijevalo i različito ukupno trajanje nastave engleskoga jezika u osnovnoj školi. Tako su školske godine 1977/78. prvi učenici koji su engleski jezik počeli učiti u prvom razredu pohađali peti razred. Učenici druge škole koji su počeli učiti engleski u trećem razredu također su pohađali peti razred. Moglo se pretpostaviti da bi usporedba znanja tih učenika međusobno, kao i sa učenicima petih razreda koji su u skladu s tadašnjim planovima i programima engleski jezik počeli učiti u četvrtom razredu, mogla pružiti neke pokazatelje za daljnje istraživanje nastave stranih jezika učenicima mlađe dobi. U svim nižim razredima spomenutih škola osim četvrtoga nastava engleskoga jezika izvodila se uz pomoć materijala provjerenih u ranijoj eksperimentalnoj nastavi sa skupinama učenika pri školi stranih jezika u Zagrebu. Testiranje učenika provodilo se također jednoobraznim testovima tadašnjega Instituta za strane jezike u Zagrebu.

U dogovoru s nastavnicima šest osnovnih škola u Osijeku odlučeno je da se u razdoblju od dva mjeseca, u travnju i svibnju 1977., izvrši višekratno testiranje učenika petih razreda jedinstvenim testovima. Za pripremanje takvih testova bilo je potrebno prikupiti podatke od nastavnika petih razreda o obrađenom i uvježbanom jezičnom gradivu u odnosu na komunikacijske situacije i gramatičke strukture. Testiranje je provedeno u četiri faze. Prvim testom provjeravalo se razumijevanje slušanjem, drugim razumijevanje pisanoga teksta, a trećim i četvrtim produktivno znanje učenika. S prva tri testa obuhvaćeni su svi učenici odabranih petih razreda, dok je četvrti test u obliku razgovora proveden s nekoliko prosječnih učenika iz svakoga od odabranih razreda, uz snimanje na kasetofon. Odvojeno testiranje receptivne i produktivne usvojenosti jezika provedeno je zbog toga što se pretpostavljalo da će odnosi između razumijevanja i govorne kompetencije pri različitom trajanju nastave biti različiti s obzirom da se radilo o poučavanju jezika kao nastavnoga predmeta velikim skupinama učenika, oko trideset u svakom razredu. Od ukupnoga broja testiranih učenika 63 učilo je engleski jezik pet godina, tj. od prvoga razreda, 68 učenika tri godine, tj. od trećega razreda, a 118 učenika dvije godine, tj. od četvrtoga razreda.

Iako zbog ispreplitanja mnogih čimbenika koji utječu na složeni proces učenja stranih jezika rezultati ovih testiranja nisu sasvim precizni, na temelju njih moglo se doći do nekih bitnih zaključaka. Skraćeni prikaz ovoga istraživanja iznesen je na Prvom kongresu društava primijenjene lingvistike u

Beogradu 1977. godine. Cjelokupan opis istraživanja i njegovi rezultati objavljeni su u Zborniku Pedagoškoga fakulteta br. I, 1978. (str. 223-254.).

Kao što se i pretpostavljalo, uspoređivanje rezultata testiranja pokazalo je znatno veće razlike u savladavanju receptivnih vještina, posebno u razumijevanju slušanjem. Pored toga učenici koji su počeli učiti jezik ranije pokazivali su na komunikacijskoj razini veću prirodnost i spontanost u govornim reakcijama.

Istovremeno, učenici koji su jezik počeli učiti kasnije pokazali su veću sigurnost u upotrebi nekih gramatičkih oblika, za vježbanje kojih je vjerojatno utrošeno više vremena tijekom nastave.

Gotovo svi testirani učenici pokazivali su sklonost memoriranju i u upotrebi jezičnih iskaza koje samo djelomično razumiju. Ta je sklonost inače karakteristična za djecu koja usvajaju ili uče jezik bilo u prirodnim ili razrednim uvjetima. Pored toga bilo je to vrijeme audiovizualnoga pristupa nastavi koji je poticao memoriranje drilom uz vizualne stimuluse.

Školske godine 1979/80. učenici koji su bili testirani u petim razredima pohađali su osmi razred osnovne škole. U dogovoru s nastavnicima ponovno je provedeno višekratno testiranje kako bi se dobiveni rezultati mogli uspoređivati međusobno, ali i s rezultatima od prije tri godine.

I ovo istraživanje pokazalo je da se dulja izloženost stranom jeziku najbolje odražava u savladavanju receptivnih vještina, posebno u razumijevanju slušanjem. Uspoređivanje sposobnosti razumijevanja čitanjem pokazalo je nešto manje razlike u odnosu na trajanje nastave, što se može objasniti činjenicom da su učenici koji su učili engleski 8 godina prve tri godine bili izloženi pretežno govoru, a ne pisanom tekstu.

Usporedba testova gramatičke kompetencije pokazala je da usvojenost pojedinih jezičnih oblika i struktura ovisi prvenstveno o tome koliko pažnje je nastavnik posvetio upravo tom obliku ili strukturi, te koliko vremena je utrošio za njihovo uvježbavanje. Moglo se također uočiti da su učenici koji su učili jezik od prvoga razreda češće pribjegavali intralingvalnim pogreškama, pokušavajući samostalno inducirati pravila jezika koji su učili. Ta je sklonost karakteristična za usvajanje prvoga jezika ili drugoga jezika u prirodnim uvjetima.

I zagrebačka i osječka istraživanja nepobitno su pokazala da raniji početak učenja stranih jezika ima znatnih prednosti i da je potrebno ozbiljno razmišljati o tom problemu. Istraživanja su također pokazala da nastava stranih jezika učenicima rane školske dobi zahtjeva i posebne uvjete i pristupe o kojima u znatnoj mjeri ovisi njezina uspješnost. Didaktički pristupi poučavanju mladih učenika moraju se razlikovati od onih koji su se pokazali uspješnima sa starijim učenicima. Izbjegavanje strogo formalne nastave, omogućavanje učenicima da se slobodno kreću po učionici, da mijenjaju mjesta i položaje ovisno o simuliranoj govornoj situaciji pospješuje kod mladih učenika primjenu nekih strategija učenja jezika koje obilježavaju usvajanje jezika u prirodnoj sredini. Neophodno je maksimalno iskoristiti biološke i psihološke prednosti mladih učenika za učenje jezika kao što su potrebe za pokretom, igrom, pjevanjem, glumom, imitiranjem govornih izvora i slično, a

to se može najbolje postići sa manjim skupinama učenika, ne većima od dvadeset.

Potrebno je također naglasiti da su uočeni i neki problemi koji su negativno utjecali na rezultate opisanih projekata. S obzirom da je uvođenje stranoga jezika u niže razrede osnovnih škola bilo eksperimentalno ono je obuhvaćalo samo pojedine razrede u odabranim školama, a to znači samo ograničen broj učenika. Zbog toga se događalo da se dio tih učenika kasnije promjenom razreda nađe u grupi s učenicima koji tek počinju učiti strani jezik, a koji su oni učili već dvije ili tri godine. Za većinu tih učenika bilo je to nazadovanje. Tome su znatno doprinijeli i tadašnji udžbenici za četvrti i peti razred koji su bili predviđeni za početnu nastavu. Vraćanje na početak demotiviralo je učenike i onemogućilo njihovo daljnje napredovanje. U to vrijeme nastavnici još nisu smjeli koristiti inozemne udžbenike, a alternativnih domaćih udžbenika nije još bilo.

Osamdesetih godina i zagrebački i osječki projekt bili su obustavljeni, u prvom redu iz financijskih razloga. Plaćanje nastave u školama od strane roditelja nije više bilo dozvoljeno. Rano učenje stranih jezika bilo je prepušteno isključivo školama stranih jezika pri radničkim ili pučkim sveučilištima. U nekim školama istovremeno je omogućeno učenje dvaju stranih jezika, jednoga od četvrtoga i drugoga od petoga razreda. Nekoliko godina kasnije i ta je mogućnost bila ukinuta.

Početakom devedesetih profesori stranih jezika Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, pod vodstvom Mirjane Vilke i Yvonne Vrhovac započinju novi projekt ranoga učenja uz odobrenje Ministarstva znanosti. Taj je projekt uzeo u obzir sve rezultate i nedostatke ustanovljene prethodnim istraživanjima, kako bi se provjerile i potvrdile već uočene pozitivne strane ranoga učenja stranih jezika. Tadašnji Zavod za školstvo preuzeo je organizacijski dio projekta koji je bio usklađen s nizom projekata u ostalim evropskim državama u okviru programa **Language Learning for European Citizenship** Europskoga savjeta u Strassbourgu.

U jesen 1991/92. započelo je uvođenje stranih jezika u 12 osnovnih škola u Zagrebu. U projekt učenja engleskoga, njemačkoga i francuskoga jezika uključeno je 352 učenika u 12 prvih razreda. Svaki je razred podijeljen na dvije skupine tako da broj učenika u skupini nije prelazio 15. Učenici su imali pet sati tjedne nastave stranoga jezika – dnevno po jedan sat.

Od jezičnih vještina osobita prednost dana je slušanju i govorenju kako bi se učenici upoznali s osnovama fonetskoga sustava i rečeničnom melodijom stranoga jezika. Nastava je bila prožeta uporabom zornih materijala i elementima igre kao što su: brojalice, pjesme, imitiranje, igrani dijalozi. Učenici su upoznavali rječnik svakidašnjih životnih situacija vezano uz sadržaje ostalih nastavnih predmeta. Strani jezik postaje sredstvo izražavanja onih sadržaja koje su učenici već savladali na hrvatskom jeziku u okviru predmeta matematike, prirode i društva, likovne tjelesne i zdravstvene kulture.

Tijekom 1992/93. projekt je proširen na još po četiri škole za engleski, njemački i francuski, te dvije za talijanski jezik. Zagrebačkom projektu

pridružilo se i nekoliko škola u Puli, Rijeci i Splitu. Zbog ratnih događanja 1991. i 1992. osječke škole se nisu mogle uključiti u projekt. Tek 1993/94. tri škole u Osijeku uvele su engleski jezik u prvi razred (Jagode Truhelke, Ljudevita Gaja i Mladost) i dvije njemački (Frana Krste Frankopana i Franje Krežme). Te je godine bilo već oko 50 škola uključeno u projekt ranoga učenja. U to su se vrijeme u Zagrebu redovito održavali seminari, radionice i savjetovanja za učitelje koji su radili s malim učenicima. Snimljene su videokasete za svaki jezik u trajanju od 50 do 100 minuta na kojima je prikazan rad u razredu. Objavljeni su neki udžbenici i drugi nastavni materijali, kao i tri monografije o projektu na engleskom i francuskom jeziku, s prilogima neposrednih sudionika u projektu (Children and Foreign Languages I, II i III). Krajnji cilj projekta bio je priprema za uvođenje stranoga jezika u prve razrede svih osnovnih škola u Hrvatskoj.

Jedan od osnovnih problema u realizaciji projekta ranoga učenja u Osijeku bio je nedostatak nastavnika stranih jezika koji bi bili voljni i osposobljeni da rade s malim učenicima. Većina učitelja koji su započeli s nastavom u prvom razredu već nakon godinu ili dvije prepustili su taj posao drugima, privučeni nekim bolje plaćenim, a manje zahtjevnim poslom kojih je u to vrijeme za profesore stranih jezika bilo na pretek. Tako je kontinuitet rada i praćenja rezultata bio ometan stalnim izmjenama učitelja. Od pet osječkih škola samo u jednoj, Frana Krste Frankopana, ista nastavnica izvodila je nastavu njemačkoga jezika učenicima od prvoga do osmoga razreda, aktivno sudjelujući u projektu od samoga početka. Uvjeti za nastavu engleskoga jezika bili su neko vrijeme veoma dobri u školi Jagoda Truhelka. Nastavu je izvodila tadašnja apsolventica na studiju engleskoga jezika Pedagoškog fakulteta, koja je posjedovala sve stručne, pedagoške i ljudske kvalitete potrebne za rad s djecom mlađe dobi. Učenici su bili maksimalno motivirani, posebno zbog toga što su zajedno sa svojom učiteljicom mogli oslikati i urediti svoju učionicu kako bi bila potpuno prilagođena ranom učenju engleskoga jezika. Nažalost, i ta je učiteljica nakon tri godine napustila rad u školi iz obiteljskih razloga.

Manjak kvalificiranih učitelja stranih jezika koji bi mogli predavati učenicima rane školske dobi nametnuo se kao osnovni problem projekta ranoga učenja stranih jezika. Relativno mali broj profesora stranih jezika koji se obrazuju na tri sveučilišta u Hrvatskoj opredjeljuje se za rad u prosvjeti. Taj broj nije dovoljan niti za rad u srednjim školama i višim razredima osnovnih škola. Zbog toga se rješenje pokušalo naći u osposobljavanju učitelja razredne nastave i za nastavu stranoga jezika. Nacionalno vijeće za visoku naobrazbu donijelo je 1995. preporuku o načinu obrazovanja učitelja razredne nastave u okviru četverogodišnjega studija.

Preporučeno je da se u temeljni program učiteljskoga studija, koji je produžen na četiri godine, ugrade stručni programski sadržaji jednoga od nastavnih predmeta: hrvatski jezik i književnost, matematika, povijest, zemljopis, biologija, strani jezik, tjelesni odgoj, glazbeni odgoj, likovni odgoj. Taj bi se pojačani stručni studij jednoga predmeta odvijao simultano s

temeljnim učiteljskim studijem kroz svih osam semestara trajanja studija s oko 40% ukupnoga programskoga sadržaja.

Toj preporuci prethodila je inicijativa istraživača – metodičara nastave stranih jezika Filozofskog fakulteta u Zagrebu, glavnih organizatora projekta ranog učenja stranih jezika. Oni su prvi uvidjeli da se uvođenjem četverogodišnjega studija za učitelje razredne nastave pruža mogućnost budućim učiteljima da tijekom studija steknu dvostruko više znanja i vještina nego u dotadašnjem dvogodišnjem studiju. Zahvaljujući tome zaključili su da bi se razredni učitelji mogli osposobiti za sudjelovanje i pomoć u nastavi stranih jezika od prvoga do četvrtoga razreda. Istovremeno, određen broj studenata razredne nastave koji imaju odgovarajuće predznanje mogli bi se uz posebne uvjete osposobiti i za samostalno izvođenje nastave stranoga jezika u razredu koji vode. Strani jezik bi se tako postupno integrirao u ostale nastavne predmete, a riješile bi se i poteškoće sa satnicom.

Komisija koju je Vijeće za humanističke i društvene znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu izabralo izradila je već 1992. godine plan i okvirni program nastave stranoga jezika na učiteljskom studiju. Program je prihvatila Učiteljska akademija u Zagrebu, a kasnije, uz određene modifikacije i Visoke učiteljske škole u Osijeku, Varaždinu, Puli. Temeljni zadatak programa bio je da se studenti kroz četiri godine osposobe za samostalno i tečno služenje stranim jezikom na razini svih četiriju vještina, što bi bila dogradnja na već stečena znanja toga stranoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi. Kasnije, takav studij nazvan je Učiteljski studij s proširenim programom.

Nova koncepcija učiteljskoga studija naišla je na dosta poteškoća u realizaciji, nešto iz objektivnih razloga, a nešto zbog nerazumijevanja, neprihvatanja i sumnji u uspješnost novih programa. Pobornici klasičnoga učiteljskoga studija suprotstavljali su se novim programima, a mnogi to čine još i danas, s razlogom ili bez razloga. Sumnje su se pojavile i kod nekih profesora hrvatskoga jezika i književnosti koji su smatrali da rano učenje stranoga jezika može omesti savladavanje materinjskoga – hrvatskog jezika.

Činjenica jeste da neke dobre ideje nisu pravovremeno bile dovoljno razrađene i obrazložene, tako da je bilo, i još uvijek ima dosta lutanja. Sam status diplomiranih studenata tog novoga učiteljskoga studija nije dugo bio definiran. Usprkos svemu trebamo se nadati da će osposobljavanje učitelja razredne nastave i za nastavu stranoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda ostati otvorena mogućnost za onaj dio studenata koji imaju dovoljno predznanja, volje i afiniteta za takve programe.

Svoj doprinos rješavanju kadrovskoga problema pokušala je dati i Katedra za engleski jezik Pedagoškoga fakulteta, ponudivši, zainteresiranim studentima izborni kolegij *Nastava stranih jezika učenicima rane školske dobi*. Pored teoretskih znanja iz toga područja studenti su mogli pratiti u razredu sam proces učenja i podučavanja engleskoga (kasnije i njemačkoga) jezika. Također su imali priliku, a i obvezu unutar kolegija, iskušati svoje sposobnosti za nastavu jezika malim učenicima. Mnogi od tih studenata kasnije su se uključili u rad dječjih tečajeva pri školama stranih jezika koje su se krajem devedesetih prošloga stoljeća naglo počele otvarati.

Povećano zanimanje za rano učenje stranih jezika, kao i obilježavanje Godine jezika u Evropi 2001. godine, potaknule su Visoku učiteljsku školu u Osijeku i Katedre za engleski i njemački jezik Pedagoškoga fakulteta da okupe stručnjake i znanstvenike na skupu posvećenom djetetu i jeziku. Tako je u studenom 2001. održan prvi međunarodni stručni i znanstveni skup *Dijete i jezik danas*, u organizaciji Visoke učiteljske škole i Pedagoškoga fakulteta osječkoga Sveučilišta. Skup je nažalost, zbog većeg broja izlagača radio u dvije sekcije: Dijete i učenje hrvatskoga jezika i Dijete i učenje stranoga jezika. Devetero stručnjaka i znanstvenika iznijelo je u drugoj sekciji svoja iskustva u vezi sa ranim učenjem stranih jezika, bilo kao voditelji istraživačkih projekata ili samostalni istraživači pojedinačnih slučajeva bilingvizma kod djece. Sva izlaganja objavljena su u zborniku radova *Dijete i jezik danas*, 2002. godine.

Veliko zanimanje sudionika prvoga skupa navelo je organizatore da i sljedeće godine, 2002. održe skup pod istim nazivom, ovaj puta sa središnjom temom: Učitelj hrvatskoga/stranoga jezika za učenike rane školske dobi. Izlaganja su se stoga pretežno bavila pitanjem kompetencije potrebne učitelju stranih jezika za rad s malim učenicima, kao i mogućnošću izobrazbe takvoga kadra. Zbornik radova s toga skupa upravo je objavljen, iako s malim zakašnjenjem.

Skup *Dijete i jezik danas* održan je i 2003., godine. Središnja tema trećega skupa bila je višejezičnost, u smislu stvaranja mogućnosti za poučavanje barem dva strana jezika u tijeku osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja. Za razliku od prethodna dva skupa održana su i dva zajednička plenarna predavanja za sudionike jedne i druge sekcije. To se pokazalo veoma korisnim jer su istaknute pozitivne strane suradnje učitelja hrvatskoga jezika i učitelja stranih jezika. Sličnosti koje postoje među procesima učenja i poučavanja hrvatskoga jezika kao materinjskoga i stranih jezika potrebno je iskoristiti do te mjere da se učenici maksimalno motiviraju, kako bi stekli ne samo jezičnu već i komunikativnu kompetenciju u jednom i drugom jeziku.

Organizacijski odbor nedavno je predložio središnju temu i za četvrti skup, koji se treba održati u studenom 2004. Predloženo je da se izlaganja usredotoče na vrlo važan problem ranoga učenja – evaluaciju i odnos prema pogrješkama učenika hrvatskoga ili stranoga jezika u ranoj školskoj dobi.

LITERATURA

(IZBOR)

Cameron, L. (2001) *Teaching Languages to Young Learners*. CUP

Petrović, E. (1978) «Analiza postignutih rezultata u učenju engleskog jezika kod učenika petog razreda osnovne škole». Zbornik Pedagoškog fakulteta, br.1 (223-254.)

Petrović, E. (1990) «Koje strane jezike predavati u našim školama». *Život i škola*, br.4-5., Zagreb (463-471.)

Petrović, E. (2000) «Zašto (ne)volim njemački jezika- istraživanje motivacije za učenje njemačkog jezika» *Život i škola*, br. 4., Pedagoški fakultet Osijek

Phillips, Sarah (1994) *Young Learners*: Oxford University Press

Prebeg-Vilke, M. (1991) *Vaše dijete i jezik*, Školska knjiga, Zagreb

Vilke, M. – Vrhovac, Y. (eds.) (1993) *Children and Foreign Languages I. Faculty of Philosophy, Zagreb*

Vilke, M. (et al.) (1995) Children and Foreign Languages II. Faculty of Philosophy, Zagreb
Vrhovac, Y. i suradnici (1999) Strani jezici u osnovnoj školi. Naprijed, Zagreb
Vrhovac, Y. (ed.) (2001) Children and Foreign Languages III. Faculty of Philosophy, Zagreb

ZBORNICI RADOVA S KONFERENCIJA O RANOM UČENJU STRANOGA JEZIKA
Have Fun Learning English. ELT Conference for Teaching of English to Young Learners.
(2000) The British Council. Zagreb
Dijete i jezik danas (2002) Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa u europskoj godini djeteta. Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Visoka učiteljska škola
Dijete i jezik danas (2004) Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa (drugog). Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Visoka učiteljska škola

SUMMARY

Some traces of foreign language teaching to young learners in Osijek can be found in the 19th century, while FL teaching as part of regular curricula in lower primary school classes started some thirty years ago. That time marks also the beginning of investigations into the process of FL learning and teaching in Osijek primary schools. Some of these investigations and their achievements have been presented in this article. The problem of training teachers for FL teaching to young learners has been particularly dealt with.

Primljeno 6. rujna 2004.